

1. DISKUSSIOONI VÕTMEKÜSIMUSED

Diskussioon riikliku ringhäälingupoliitika ja avaliku televisiooni ja raadio alal puudutab laia küsimusteringi. Need võib taandada järgmistele võtmeküsimustele.

1. Kas riik peaks vastutama televisiooni ja raadio eest?

Kas riik peaks üldse vastutama televisiooni ja raadio eest? Miks ja kuidas peaks riik seda tegema? Milliseid nõudeid peaks riik ringhäälingule seadma? Kas on mõeldav, et riik ei esitaks ringhäälingule mingeid nõudeid? Kas uued tehnilised võimalused, erajaamade arvu ja auditooriumi valikuvõimaluste suurenemine vähendab riigi vastutust?

2. Mille eest peaks riik vastutama?

Kas riik peaks vastutama ringhäälinguprogrammide tehnilise kättesaadavuse eest? Kas riik peaks vastutama ringhäälinguprogrammide sisuliste valikuvõimaluste paljususe eest? Kas ja mille poolest peaksid erineva avalikule ja eraringhäälingule esitatavad nõuded? Kas on muid küsimusi, milles riik peaks võtma vastutuse ja kehtestama tingimusi?

3. Millised peaksid olema avaliku ringhäälingu eesmärgid?

Millised peaksid olema riigi eesmärgid, mille täitmist ta taotleb avaliku ringhäälingu kaudu? Kas avaliku ringhäälingu eesmärgid on saavutatavad vabades turutingimustes või peab nende ülesannete täitmise kehtestama ja garanteerima seadus? Millised peaksid olema avaliku ringhäälingu kui meedia eesmärgid? Milliste ülesannete, eesmärkide ja omaduste poolest peaks avalik ringhääling erineva teistest ringhäälinguvormidest?

4. Milline peaks olema avalik-õigusliku programmi struktuur?

Vastavalt ringhäälinguseadusele kannavad ETV ja ER avaliku ringhäälingu kohustusi ning peavad looma ja edastama avalik-õiguslikku programmi — mitmekesisest informatsiooni-, kultuuri-, haridus- ja meelelahutusprogrammi kõikidele ühiskonna gruppidele, huvi- ja etnilised vähemused kaasa arvatud. Kas avalik-õiguslikud ringhäälinguorganisatsioonid peaksid arendama tegevust ulatuslikul programmalal paljudes valdkondades ja žanrites või tuleks neil teha valdkondades ja žanrites mingeid valikuid?

5. Milliseid muid funktsioone võiks avalik ringhääling täita?

Avalik-õiguslikud ringhäälinguorganisatsioonid loovad, tellivad, hangivad ja väljastavad tele- ja raadioprogramme. Kas need organisatsioonid peaksid täitma ka muid kohustusi — arendama kunsti- ja kultuurielu, hoidma raadio- ja televideoarhiive, arendama edastamisvahendeid ja saatjatevõrku, tegema tele- ja raadioala tehnilisi, ajakirjanduslikke ja auditoorseid uuringuid, tegelema koolituse, kirjatustegevuse, heli- ja videokassettide väljaandmise, muu majandustegevusega? Kas nende funktsioonide täitmiseks peaks rakendada koosseisulisi töötajaid? Kas avalik-õiguslike ringhäälinguorganisatsioonide äri- ja majandustegevusele peaks seadma piiranguid?

6. Kas avalik ringhääling peaks konkureerima kommertsringhäälinguga?

Avalik ringhääling edastab mitmekesisest programmi. Kas selline programmipoliitika peaks jätkuma ka tulevikus? Riigi toetuse taga on maksumaksjad, kelle vajadusi avalik ringhääling peab rahuldama. Seetõttu ei saa avalik ringhääling pidada tähtsusetuks oma osakaalu auditooriumi vaatamis- ja kuulamisajas. Avalik ringhääling püüdleb 40–50% osakaalu poole, et riigi toetus (või otsene toetusmaks) oleks põhjendatud. ETV-l ja ER-l on see seni õnnestunud. Kas avalik ringhääling peaks edaspidi:

- edastama peamiselt saateid, millest kommertsringhääling ärilistel kaalutlustel loobub;
- püüdma saavutada suurt osakaalu auditooriumis;
- konkureerima kommertsringhäälinguga ka meelelahutuslikkuse osas?

7. Millised peaksid olema avaliku ringhäälingu finantseerimisallikad?

Avalik-õiguslike programmide peamiseks finantseerimisallikateks Eestis on ringhäälinguseaduse kohaselt riigi toetus ja reklaamitulud, väiksem osa on sissetulekul majandustegevusest, väga väike osa on spon-sortuludel. Kas avaliku ringhäälingu finantseerimisel tuleks eelistada üht allikat või peaks finantseerimine edaspidigi olema kombineeritud? Kuidas tagada avaliku ringhäälingu finantseerimise stabiilsus pikemaajaks perioodiks ja vältida finantseerimise liigset sõltuvust poliitilistest teguritest, valitsusest ja Riigikogust? Kas ja millisel viisil rakendada otsest toetusmaksu avaliku ringhäälingu finantseerimiseks?

8. Kas reklaam tuleks avalikus ringhäälingus keelata?

Reklaamitulu kasutatakse avalik-õiguslike ringhäälinguorganisatsioonide tegevuse finantseerimiseks 31 Euroopa riigis. Vastavalt ringhäälinguseadusele on Eesti avalik-õiguslikel ringhäälinguorganisatsioonidel õigus müüa reklaamiks kuni 5% päevasest eetriajast, eraringhäälingul kuni 20%. 1995. aastal moodustas tulu ETV ja ER eetriaja müügist kokku ligi 39 miljonit krooni, reklaami kasumist kaeti oluline osa programmi tootmise kuludest. Kas reklaamitulude kasutamisest avaliku ringhäälingu finantseerimisallikana tuleks loobuda? Millistel põhjustel peaks avalikus ringhäälingus reklaami keelama? Kui seda teha, siis millal? Kas reklaam tuleks keelata kohe täielikult või vähendades järk-järgult lubatud reklaami mahtu? Millised oleksid reklaami piiramise või keelamise tagajärjed avalikule ringhäälingule ja ringhäälingule kui majandusharule Eestis üldse? Kuidas kompenseerida sel juhul avaliku ringhäälingu eelarvevahendite puudujääki?

9. Kuidas suurendada avaliku ringhäälingu vastutust?

Vastavalt ringhäälinguseadusele ei sekku seadusandlik ega täitevvõim avalik-õiguslike organisatsioonide igapäevasesse juhtimisse. Saadete ja programmide loomisel on ETV ja ER sõltumatud, lähtudes üksnes seaduse nõuetest. Avaliku ringhäälingu kõrgeim organ on ringhäälingunõukogu. ETV ja ER kui avalik-õiguslikud ringhäälinguorganisatsioonid peavad kandma vastutust auditooriumi ees programmide kvaliteedi, teenuste taseme, raha efektiivse kasutamise eest. Kuidas seda saavutada viisil, mis ei piiraks toimetuste iseseisvust?

10. Milline on avaliku ringhäälingu koht infoühiskonnas?

Eesti suundub kiiresti infoühiskonda. Infotehnoloogia revolutsioon toob aga kaasa ka probleeme. Kuidas tagada kõigile võrdne ligipääs infoallikatele? Millised probleemid tulenevad sellest, et osa ühiskonna liikmetest hakkab elama globaalses küberruumis, teised jäävad osalemisvõimetutena väljapoole seda ühiskonda? Millised on sellise kihistumise tagajärjed? Mis ootab piirkondi, millel puudub Interneti võimalus ning kus virtuaalsed ettevõtted ei leia tegutsemisvõimalust? Kuidas saaks avalik ringhääling vähendada infoühiskonda integreerumisest tulenevat ebavõrdsust ja tagada sotsiaalne tasakaal?

11. Millist omandivormi peaks avaliku ringhäälingu puhul eelistama?

Vastavalt ringhäälinguseadusele on ETV ja ER avalik-õiguslikud juriidilised isikud, kes kasutavad ja käsutavad riigi vara vastavalt kehtivatele seadustele ja põhikirjadele. Kas ETV ja ER omandivormi peaks muutma? Kas avaliku ringhäälingu kasutuses ja käsutuses olev riigi vara peaks üle minema avalik-õiguslikku omandisse? Kas ETV ja ER vara tuleks privatiseerida ja sellega loobuda senisest avaliku ringhäälingu korraldamise mudelist?

12. Kuidas saavutada ringhäälingupoliitika süsteemsus?

Kõik eespoolnimetatud avaliku ringhäälingu tegevuse aspektid on vastastikku seotud. Otsuseid programmi, funktsioonide, omandivormi, organisatsioonilise ülesehituse, finantseerimisviisi, vastutuse ja sõltumatuse küsimustes peab tegema süsteemselt. Tuleb arvestada iga otsuse mõju teiste ringhäälingujaamade tegevusele. Tuleb silmas pidada, et avaliku ringhäälingu kohta tehtud otsused mõjutavad erinevate auditooriumigruppide valikuvõimalusi. Oluline on ette näha, milline on kavandatavate muutuste mõju eestikeelse programmi loome mahule ja kvaliteedile, Eesti ringhäälingule üldse. Lõpuks tuleb arvesse võtta muutuste laiemaid poliitilisi, kultuurilisi ja sotsiaalseid tagamaid, ringhäälingu võimet mõjutada ja tagada demokraatlikku arengut ja rahvuslikku identiteeti. Ringhäälingupoliitikas on vaja kannatlikult otsida kooskõla poliitilise ja professionaalse otsusetasandi vahel.

13. Millise eestikeelse sõnaga võiks asendada mõistet "avalik-õiguslik"?

Sõnapaar "avalik-õiguslik" koosneb kahest mõistest. "Avalik" tähistab suunatust kõigile, kogu rahvale, kohustuslikult mitmekesise ja suure hulga eestikeelsete originaalsaadetega programmi erinevate inimrühmade huvid ja vajaduste rahuldamiseks. Seepärast on pakutud kasutusele võtta termin "rahvaringhääling". Mõiste teine komponent — "õiguslik" — viitab sellele, et avalik-õigusliku ringhäälingu kohustused ja tegevus põhineb õiguslikul, seadusega reglementeeritud alusel. Väljendid "riiklik televisioon" ja "riigiteleviioon" või "riigiraadio" tähistavad omandivormi ja staatust, on aga ebatäpsed, sest neis ei peegeldu avalik-õiguslikule ringhäälingule tunnuslik sõltumatus. Sobiva eestikeelse termini leidmine, mis annaks täpsemalt edasi mõiste "public service broadcasting" mõtet, võiks 12. probleem, millele mõttevahetus võiks vastuse anda.

Austatud lugejad!

Avaliku ringhäälinguteenuse tähendus on Eestis täpselt teadvustamata. Kogu maailmas on digitaaltehnoloogia ning kaabel- ja satelliitide areng ühelt poolt ning audiovisuaalse turu kasv teiselt poolt toonud kaasa peamiselt eraomandusel baseeruva ja kasumit taotleva kommertsringhäälingu tekke ja plahvatusliku kasvu. Auditoorium aga on sama. Võistluses auditooriumi pärast on kommertsringhääling asunud end vastandama avalik-õiguslikule ringhäälingule, väites, et ta suudab luua odavamalt programmi ja pakkuda seda auditooriumile tasuta. Nõnda on majanduslike argumentidega asunud võistleva valdkonnas, mis nõuab ennekõike sotsiaalfilosoofilist käsitlust. Diskussioon käib selle ümber, kes ja kas suudab efektiivsemalt majandada, mitte selle ümber, milliseid sisulisi valikuvõimalusi on vaja luua ühiskonna liikmetele (ja

ka tarbijatele). **Ka Eestis on avalik-õiguslikku ringhäälingut rünnatud eeskätt küsimusega: mida ja miks see maksumaksjale maksma läheb? Tagaplaanile on jäänud Eesti kui riigi ning ühiskonna arengu seisukohalt esmajärguline küsimus: mida on Eesti maksumaksjale vaja?** On põhjust karta, et niikaua, kui ei asuta tegelema avalik-õigusliku ringhäälingu kui poliitiliselt, sotsiaalselt ja kultuuriliselt strateegilise kommunikatsioonivahendi sisuliste ülesannetega, ei liigugi see vaidlus paigast. Selgete professionaalsete ja ringhäälingupoliitiliste lahendusteta võib avaliku ringhäälinguteenuse jätkuv destabiliseerimine seada ohtu ja lagundada ühiskondliku televisiooni ja raadio.

Käesolev materjal on koostatud kontseptuaalsetest lausungitest, alternatiivsetest seisukohtadest, mida saab diskussiooni käigus täpsustada, täiendada ja edasi arendada, omaks võtta või ümber lükata. Esitatud on ringhäälinguprobleemide olulisemad tahud ja erinevad vaated. Riigikogu kultuurikomisjon moodustab töögruppi, kes kogub, üldistab ja avaldab laekunud arvamused ja diskussiooni tulemused. **Kirjalikud arvamused ja kommentaarid palume saata hiljemalt 15. aprilliks aadressil:** Töögrupp "Avaliku ringhäälingu tulevik Eestis", Tallinn EE0100, Lossi plats 1A. Riigikogu kultuurikomisjon.